

Suomen Psykologiliiton kannanotto Psykologisten testien vastaus- ja yhteenvetolomakkeiden skannauksesta sekä tallennuksesta sähköiseen arkistoon

Suomen Psykologiliitto ry:n ja Suomen Psykologinen Seura ry:n asettaman testilautakunnan kanta on, että psykologisten tutkimusten varsinaisten testipistemäärien tallentaminen sähköiseen potilasarkistoon ei ole suositeltavaa, mutta laillista estettä sille ei ole. Testilautakunta kehottaa huomioimaan näiden testipistemäärien asianmukaisen tulkinnan ja korostaa, että tulkintavastuu täytyy olla edelleen psykologisiin testimenetelmiin koulutetulla henkilöllä, eli psykologilla, eikä muiden ammattikuntien edustajien tule testien pistemääriä tulkita tai muissa potilasasiakirjoissa käyttää. Lähtökohtaisesti keskeisin dokumentti psykologin tekemästä tutkimuksesta on edelleen psykologin lausunto, sillä yksittäiset testitulokset eivät ole sellaisessa ymmärrettävässä muodossa, jota automaattisesti voisivat muut terveydenhuoltoalan edustajat tulkita. Tulosten esittämistä ymmärrettävässä muodossa edellyttää myös henkilötietolain 28 §, ja se voi nousta ongelmaksi, mikäli potilas käyttää Henkilötietolain 26 § määräämää tarkastusoikeuttaan potilasasiakirjoihin, joihin testipistemääriä on tallennettu.

Suomen Psykologiliitto ja testilautakunta vastustavat varsinaisten testipöytäkirjalomakkeiden skannaamista ja tallentamista sähköiseen tietokantaan, etenkin tilanteissa joissa ei voida taata, että arkisto on suojattu siten, että pääsy on estetty muilta kuin psykologeilta. Kannanotto nojaa seuraaviin perusteisiin:

- 1) Testipöytäkirjat sisältävät usein tietoa testin osatehtävien luonteesta ja jopa yksittäisistä kysymyksistä. Mikäli nämä tiedot leviävät esimerkiksi muiden terveydenhuollon ammattilaisten tietoon tai tutkittaville tietojen tarkastusoikeuden käytön yhteydessä testien luotettavuus voi vakavasti vaarantua. Tämä riski on katsottu niin suureksi, että Korkein hallinto-oikeus on päätöksessään (3972/1/02, 11.9.2003) katsonut, ettei testipöytäkirjoja tulisi antaa jäljennöksinä edes tutkittavalle itselleen. KHO:n päätöksen perusteluiden mukaisesti testipöytäkirjojen antaminen jäljennöksinä mahdollistaisi sen, että testistä suoriutumista voisi harjoitella, jolloin henkilöä ei enää voitaisi kyseisen tai sitä vastaavankaan testin avulla luotettavasti testata. Testipöytäkirjojen luovuttaminen saattaisi sellaiset testattavat, jotka eivät ole voineet ennalta tutustua testipöytäkirjoihin, eriarvoiseen asemaan eivätkä testitulokset enää olisi keskenään verrannollisia. Testipöytäkirjojen levitessä yhä laajempaan käyttöön testi menettäisi lopulta kokonaan merkityksensä. Siihen nähden testipöytäkirjojen jäljentämisestä saattaisi aiheutua

henkilötietolain 27 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu tavoin vakavaa vaaraa sekä muiden testattavien että testien laatijoiden oikeuksille.

- Testipöytäkirjojen tallentaminen tietokantaan, johon myös muiden ammattilaisten kuin psykologien on mahdollista päästä, vaarantaa myös kyseisten henkilöiden oman oikeusturvan ja mahdollisuuden saada tarvittaessa luotettava psykologinen tutkimus.
- Mikäli testipöytäkirjoja skannattaisiin suoraan sähköiseen tietojärjestelmään, joka olisi ainoastaan psykologien käytettävissä, niin on huomioitava henkilötietolain 27 § määrittämät tarkastusoikeuden rajoitukset, eli testipöytäkirjat eivät kuulu tarkastusoikeuden piiriin.

- 2) Tietosuojavaltuutetun kannanoton (422.521.2000, 17.6.2002) mukaan testipöytäkirjat ovat psykologisen tutkimuksen valmistelevia asiakirjoja, joita ei tule käsitellä kuten muita potilasasiakirjoja. Psykologin tutkimuksen lausunnot ovat varsinaisia asiakirjoja, joista myös asiakkaalla on oikeus saada jäljennös. Kuten KHO:n päätöksessä, myös tietosuojavaltuutetun päätöksessä korostetaan henkilötietolain mukaisesti sitä, että tieto tulee antaa ymmärrettävässä muodossa.
- 3) Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (24§, 29mom) määrittelee, että salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat muun muassa asiakirjat, jotka sisältävät tietoja henkilölle suoritetusta psykologisesta testistä tai soveltuvuuskokeesta tai sen tuloksesta taikka asevelvollisen sijoittamista tai työntekijän valintaa tai palkkauksen perustetta varten tehdyistä arvioinneista. Näin ollen psykologisten testien tulokset ovat erityisen salassa pidettävää tietoa, joten psykologisten tutkimusten tuloksia sisältävät testipöytäkirjat tulisi selkeästi myös pitää erityisen huolellisesti salassa.
- 4) Psykologiset testit ovat tekijänoikeuslain alaisia tuotteita. Testien kustantajilla on omat ehtonsa testien käyttöön sekä testipöytäkirjojen arkistointiin, joihin Suomen testien lisensoima maahantuojana Hogrefe Psychologien Kustannus Oy on sitoutunut, ja jonka tehtävä on valvoa Suomessa kustannussopimusten ehtojen toteutumista ja raportoida rikkomuksista testien kustantajille. Ehdot asettaa testien tekijänoikeudet omistava kustantamo. Esimerkiksi Yhdysvaltalainen Pearson Assessment, joka on yksi keskeisimmistä testikustantajista, ja joka omistaa tekijänoikeudet yleisimpiin Suomessa käytettäviin psykologisiin testistöihin (esimerkiksi WAIS-IV, WISC-IV, WPPSI-III jne.), määrittää ehtonsa seuraavasti (sähköisen tallentamisen kannalta keskeisimmät kohdat):

” Customer agrees to comply with the following basic principles of minimum test security:

- Test materials (text or graphic image) may not be reproduced in any manner electronically or otherwise without the prior written permission of Pearson.*
- Access to test materials must be limited to qualified persons with a responsible, professional interest who agree to safeguard their use.*
- Test materials and scores may be released only to persons qualified to interpret and use them properly.*
- Test materials must not be resold, re-licensed, transferred or otherwise redistributed for any purpose without prior written permission from Pearson.”*

Testipöytäkirjojen sähköinen tallentaminen kuuluu näiden testien määriteltyihin ehtoihin, ja niiden rikkominen voi johtaa maakohtaisen testilisenssin menettämiseen. Esimerkiksi Puolassa testikustantaja Pearson ei ole myöntänyt uusia lisenssejä vuosikymmeniin. Testimenetelmien saatavuuden vaarantuminen on huomattava riski psykologisille tutkimuksille Suomessa ja yleisesti psykologin työlle. Tällä hetkellä Suomea pidetään kansainvälisesti luotettavana yhteistyökumppanina testimarkkinoilla.

5) Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä (15 §) velvoittaa, että terveydenhuollon ammattihenkilön on **”ammattitoiminnassaan sovellettava yleisesti hyväksytyjä ja kokemusperäisiä perusteltuja menettelytapoja koulutuksensa mukaisesti”**. Lain perusteella psykologin on myös sitouduttava yhteisesti hyväksytyihin ammattieettisiin periaatteisiin, joista yksi keskeinen on psykologien käytössä olevien menetelmien käytön asianmukaisuuden ja luotettavuuden säilymisen suojeleminen. Keskeisimpiä linjauksia psykologisten testimenetelmien suhteen ovat:

- Kansainvälisen testikomission (International test commission, ITC) ohjeistus: The ITC Guidelines on the Security of Tests, Examinations, and Other Assessments (https://www.intestcom.org/files/guideline_test_security.pdf)
- Euroopan psykologiliittojen federation (EFPA): EFPA Standards for Psychological Assessment: 2013 Work, Education, and Health & Social Care, Levels 1, 2 and 3 (<http://www.efpa.eu/professional-development/assessment>), joista tässä yhteydessä erityisesti nostetaan esiin standardit 1.4 ja 1.5:

Standard 1.4: Ensure that assessment materials are kept securely

A) Safeguard access to assessment materials e.g. store assessment materials securely and control access to them.

B) Respect copyright law and agreements that exist with respect to all assessment materials including any prohibitions on the copying or transmission of materials in electronic or other forms to other people, whether qualified or otherwise.

C) Protect the security of the assessment materials e.g. by not coaching individuals on actual assessment materials or other practice materials that might unfairly influence their performance.

D) Ensure that assessment techniques are not described publicly or in other ways placed in the public domain in such a way that their usefulness is impaired.

Standard: 1.5 Ensure that assessment results are treated confidentially

A) Specify who will have access to results and define levels of confidentiality.

B) Explain levels of confidentiality to individuals before assessments are carried out.

C) Limit access to results to those with a right to know.

D) Obtain the relevant consents before releasing results to others.

E) Protect data kept on file systems so that only those who have a right of access can obtain them.

F) Establish clear guidelines as to how long identifiable personal assessment data are to be kept on file.

G) Remove names and other personal identifiers from databases of results that are archived for research use, development of norms or other statistical purposes.

Edellä kuvatuilla perusteilla Suomen Psykologiliitto ja testilautakunta esittävät johtopäätöksenä, ettei testipöytäkirjoja nykytilanteessa voida skannata ja tallentaa sähköisiin potilasarkistoihin.

Helsingissä 5.2.2018

Jari Lipsanen
Testilautakunnan puheenjohtaja
Suomen Psykologiliitto ry
jari.lipsanen@helsinki.fi
p. 050 4484166

Annarilla Ahtola
Puheenjohtaja
Suomen Psykologiliitto ry
annarilla.ahtola@psyli.fi
p. 040 6877677